

Vertaling: *Wils Huisman*

Uit: Leo Tolstoj's

*Vader Sergius en
andere verhalen*

ISBN 90 204 0522 5

© Uitgeverij Contact, Amsterdam

Licentie-uitgave 1979 Uitgeverij L. J. Veen B.V., Ede

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

WAARDOOR DE MENSEN LEVEN

Wij weten dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben. Die zijnen broeder niet liefheeft, blijft in den dood.

I JOHANNES 3 : 14

Zoo wie nu het goed der wereld heeft, en ziet zijnen broeder gebrek hebben, en sluit zijn hart toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem?

I JOH. 3 : 17

Mijne kindkens, laat ons niet liefhebben met het woord, noch met de tong, maar met de daad en waarheid.

I JOH. 3 : 18

Want de liefde is uit God, en een iegelijk die liefheeft, is uit God geboren en kent God.

I JOH. 4 : 7

Die niet liefheeft, die heeft God niet gekend, want God is liefde.

I JOH. 4 : 8

Niemand heeft ooit God aanschouwd : indien wij elkander liefhebben, zoo blijft God in ons, en zijne liefde is in ons volmaakt.

I JOH. 4 : 12

God is liefde, en die in de liefde blijft, die blijft in God en God in hem.

I JOH. 4 : 16

Indien iemand zegt : Ik heb God lief, en haat zijnen broeder, die is een leugenaar ; want die zijnen broeder niet liefheeft, dien hij gezien heeft, hoe kan hij God liefhebben, dien hij niet gezien heeft?

I JOH. 4 : 20

Er was eens een schoenmaker, die met zijn vrouw en kinderen bij een boer inwoonde. Hij had geen eigen huis en geen land en leefde met zijn gezin van het maken van schoenen. Het brood was duur en het werk werd slecht betaald; alles wat hij verdiende, moest hij weer uitgeven. De schoenmaker had met zijn vrouw samen één pels, en die was helemaal versleten; na een jaar vatte de schoenmaker het plan op een schapevacht te kopen om er een nieuwe pels van te maken.

Tegen de herfst had de schoenmaker wat geld bij elkaar gespaard; drie papierroebels lagen bij zijn vrouw in de kist en hij had nog vijf roebel en twintig kopéken te goed van boeren in het dorp.

En zo maakte de schoenmaker zich op een morgen gereed om naar het dorp te gaan en een pels te kopen. Hij trok het gewatteerde, katoenen jak van zijn vrouw over zijn hemd aan en daaroverheen een lakense kaftán; hij stak het piëriëgeld in zijn zak, brak een stevige tak van een boom en ging na het ontbijt op weg. Hij dacht: – Ik krijg nog vijf roebel van de boeren, daar doe ik deze drie bij, en dan koop ik een schapevacht voor een pels. –

De schoenmaker kwam in het dorp en ging naar de eerste boer toe, – die was niet thuis; zijn vrouw beloofde de volgende week haar man met het geld te sturen, maar zij gaf het geld niet. Hij ging naar de volgende, – de boer bezwoer hem, dat hij geen geld had, hij gaf hem alleen twintig kopéken voor het maken van zijn laarzen. De schoenmaker wilde nu de vacht zonder betalen meenemen, maar de koopman wilde van schulden niets weten.

‘Geef mij geld’, zei hij, ‘dan kun je krijgen wat je wilt, maar anders, ik weet hoe het met schulden gaat’.

Zo kon de schoenmaker geen zaken doen; hij had niet meer dan twintig kopéken voor het lapwerk gekregen en een boer had hem een paar oude vilten laarzen meegegeven om er leer op te naaien.

De schoenmaker voelde zich bedrukt, verdrong de twintig kopéken en ging zonder pels naar huis. ’s Morgens had de schoenmaker het wat koud gevonden, maar nu hij gedronken had, had hij het ook zonder pels lekker warm. De schoenmaker loopt over de weg en met zijn ene hand slaat hij met de stok tegen het bevroren riet, met zijn andere zwaait hij de vilten laarzen heen en weer en hij praat in zichzelf.

‘Ook zonder pels’, zegt hij, ‘heb ik het warm. Ik heb een hele fles leeggedronken en nu voel ik het in al mijn aderen. Die schapevacht heb ik helemaal niet nodig. Alle narigheid is weer vergeten. Wat een kerel ben ik toch! Wat doe ik er ook mee? Ik kan best zonder pels. In geen eeuwigheid heb ik er een nodig. Alleen mijn vrouw zal hem wel missen. Ja, en het is toch ook schandelijk; je werkt voor die man en hij stuurt je met een kluitje in het riet. Wacht jij maar eens, als je geen geld geeft, dan zal ik je nog wel, o zo! Wat is dat nou? Vier stuiver geeft hij! Wat kun je nou met vier stuiver? Alleen maar drinken. “Ik kan het niet missen”, zegt hij. Ja, jij kunt het niet missen, maar ik dan soms wel? Jij hebt een huis en vee en van alles, maar ik heb niet meer dan mezelf; jij hebt je eigen brood, maar ik moet maar zien waar ik het vandaan krijg; drie roebel geef ik in de week uit. Alleen aan brood. Wanneer ik straks thuis kom, is het brood op. Dan moet ik daar weer anderhalve roebel voor geven. Geef me mijn geld dus’.

Zo komt de schoenmaker bij de kapel aan de kromming van de weg; hij kijkt; er is iets wits achter het kapelletje. Het begint al te schemeren; de schoen-

maker kijkt aandachtig, maar hij kan niet zien wat het is. – Zo'n steen, denkt hij, is hier toch nooit geweest. Een schaap? Neen, het lijkt niet op een schaap. Het hoofd lijkt op dat van een mens, maar het is zo wit. En wat zou een mens daar nu doen? –

Hij komt dichterbij en nu ziet hij het goed. Wat is dat? Er zit een mens, dood of levend, helemaal naakt tegen de kapel geleund en hij beweegt zich niet. De schrik slaat de schoenmaker om het hart en hij denkt: – Ze hebben hem zeker gedood en uitgekleet en toen daar laten liggen. Laat ik maar gauw voorbijlopen en zorgen dat ik er niets mee te maken krijg. –

De schoenmaker liep dus verder. Hij ging de kapel voorbij, de man was niet meer te zien. Nu was hij aan de andere kant van de kapel, hij keek om en zag hoe de man niet meer tegen de muur leunde, maar zich bewoog en naar hem keek. Het hart van de schoenmaker kromp ineem en hij dacht: – Zal ik erheen gaan of zal ik doorlopen? Als ik erheen ga, loopt het misschien slecht met me af; wie weet, wat dat voor iemand is? Het zal wel niet veel goeds betekenen, dat hij daar zo terecht is gekomen. Wanneer ik erheen ga, springt hij misschien wel op en wurgt me en ik kan me niet genoeg verroeren; en wanneer hij me niet wurgt, dan moet ik toch iets met hem doen. En wat moet je met zo'n naakte man? Zeker zelf iets uittrekken en het laatste wat je hebt weggeven. Laat God hem maar helpen! –

En de schoenmaker liep haastig verder. Hij was de kapel al een eindje voorbij, maar zijn geweten liet hem geen rust.

En de schoenmaker bleef midden op de weg staan.

'Wat doe je, Semjón?' zei hij tegen zichzelf. 'Er gaat daar iemand dood en jij bent bang en loopt door. Ben je soms zo rijk geworden? Ben je bang, dat ze je je

rijkdom zullen afpakken? Zeg, Sjóma, dat gaat zo niet!' Semjón keerde terug en ging naar de man toe.

II

Semjón gaat naar de man toe, kijkt hem eens aan en ziet dat hij jong is, in de bloei van zijn jeugd; er zijn geen sporen van een gevecht op zijn lichaam, hij is alleen half bevroren en erg ontdaan; hij zit tegen de muur geleund en heeft geen oog voor Semjón, alsof hij uitgeput is en zijn ogen niet kan opslaan. Semjón komt vlak bij hem staan en plotseling, alsof hij ontwaakt, draait de man zijn hoofd om, doet zijn ogen open en ziet Semjón aan. En met deze blik heeft hij Semjón voor zich gewonnen. Semjón gooit de vilten laarzen op de grond, doet zijn riem af, legt die op de laarzen, trekt zijn kaftán uit.

'Dadelijk praten we wel. Trek dit eerst aan. Kom!'

Semjón pakte de man bij zijn armen en hielp hem overeind. De man stond op. En Semjón ziet zijn tengere, mooie lichaam, zijn blanke handen en voeten, zijn zacht gezicht. Semjón gooit hem zijn kaftán om de schouders, maar hij steekt zijn armen niet in de mouwen. Semjón helpt hem, trekt de kaftán aan, doet hem dicht en knoopt er de riem omheen.

Dan wil Semjón zijn gehavende pet afnemen en hem de ander opzetten, maar hij voelt de kou op zijn hoofd en denkt: – Mijn hoofd is helemaal kaal en hij heeft lange, dichte krullen. – Dus zet hij hem weer op. – Ik kan hem beter de laarzen aantrekken. –

Hij laat hem weer zitten en trekt hem de vilten laarzen aan.

Als de schoenmaker hem heeft aangekleed, zegt hij:

'Ziezo, beweeg je nu eens, zorg dat je wat warm

wordt. Daar gaat het nu eerst maar om. Kun je lopen?’

De man staat maar, kijkt Semjón vriendelijk aan, maar kan niets zeggen.

‘Waarom zeg je niets? We kunnen hier niet overwinteren. We moeten naar huis. Kijk eens, hier heb je mijn stok, steun daarop, als je er zo slecht aan toe bent. Probeer nu eens’.

En de man liep. Hij liep licht en bleef niet achter.

Ze lopen over de weg en Semjón zegt:

‘Wie ben je?’

‘Ik ben niet van hier’.

‘Neen, de mensen van hier ken ik. Hoe ben je daar terechtgekomen, daar achter de kapel?’

‘Dat kan ik niet zeggen’.

‘Ze hebben je zeker kwaad gedaan?’

‘Niemand heeft me kwaad gedaan. God heeft me gestraft’.

‘Ja, alles komt van God, maar in ieder geval moet je nu dan toch ergens heen. Waar moet je heen?’

‘Dat doet er niet toe’.

Semjón verbaast zich. Hij heeft niets van een rover, en zijn woorden zijn vriendelijk, maar hij spreekt niet over zichzelf. En Semjón denkt, dat er toch vreemde dingen gebeuren. En hij zegt tegen de man:

‘Wel, ga met mij mee naar huis. Dan kom je misschien weer een beetje bij’.

Semjón loopt naar huis. De zwerver houdt hem bij en blijft naast hem lopen. De wind steekt op en blaast Semjón door zijn hemd; zijn roes is verdwenen en hij krijgt het koud. Hij loopt, haalt zijn neus op, trekt het jak van zijn vrouw dicht om zich heen en denkt: – Ja, die pels! voor een pels ben ik er op uitgegaan, en zonder kaftán kom ik terug, ik breng zelfs nog een naakte man mee. Matrjóna zal wel niet erg in haar schik zijn! – En

wanneer hij naar de zwerver kijkt en zich herinnert hoe deze hem bij de kapel heeft aangezien, dan springt zijn hart op van vreugde.

III

Semjóns vrouw was ’s morgens al vroeg in de weer. Zij hakte hout, haalde water, gaf de kinderen eten, at zelf een hapje en overlegde; zij dacht erover, wanneer zij brood zou bakken, nu of morgen. Er was nog een groot stuk overgebleven.

– Wanneer Semjón, dacht ze bij zichzelf, daar in het dorp een maal krijgt en vanavond niet te veel eet, dan is er nog wel voor morgen genoeg. –

Matrjóna draaide het stuk brood om en om en dacht: – Neen, ik bak nu nog geen brood. Er is alleen nog wat meel voor brood over. Wij rekken het nog wel tot vrijdag. –

Matrjóna ruimde het brood op en ging aan tafel zitten om een stuk in een hemd van haar man te zetten. Matrjóna naait en denkt aan haar man, hoe hij een schapevacht koopt om er een pels van te maken.

– Als de koopman hem nu maar niet bedriegt. Hij is zo goedgezind. Zelf bedriegt hij nooit iemand, maar een klein kind kan hem wat wijsmaken. Acht roebel is geen klein beetje. Daar kun je een goede pels voor krijgen. Ook al is hij dan niet gelooid, het is toch een pels. Hoe zijn we de vorige winter doorgekomen zonder pels! Je kon niet eens even naar de beek lopen, neen, nergens heen. En nu is hij uitgegaan en heeft alles aangetrokken, ik heb niets om aan te doen. Hij komt niet vlug terug. Hij had er nu toch al kunnen zijn. Als hij maar niet aan de boemel geweest is, mijn goede Semjón. –

Terwijl Matrjóna zo zat te denken, kraakten ineens de treden van de stoep, iemand kwam binnen. Matrjóna stak haar naald in haar werk en liep naar het portaal. Daar zag ze, dat er twee binnenkwamen: Semjón en nog een of andere boer, zonder muts en op viltten laarzen.

Matrjóna rook dadelijk de dranklucht van haar man. – Ja, dacht ze, het is zo, hij is aan de boemel geweest. – En toen zij zag dat hij geen kaftán aanhad, maar alleen haar jak en dat hij niets droeg en maar zweeg en wat verlegen deed, toen zonk Matrjóna het hart in de schoenen. – Hij heeft al het geld verdronken, dacht ze, hij is met de een of andere landloper aan de boemel geweest en nu neemt hij hem nog mee naar huis ook. –

Matrjóna liet hen in de kamer, ging zelf naar binnen en keek; het was een onbekende man, jong, vrij mager, de kaftán die hij droeg was de hunne; een hemd zag ze er niet onder, en hij droeg geen muts. Toen hij eenmaal binnen was, bleef hij staan, bewoog zich niet en sloeg zijn ogen niet op. En Matrjóna dacht: – Hij heeft zeker iets kwaads gedaan, hij is bang. –

Matrjóna zette een boos gezicht, ging naar de kachel en keek wat zij van plan waren.

Semjón nam zijn muts af en ging op de bank zitten, alsof er niets was gebeurd.

‘Wel, Matrjóna’, zei hij, ‘krijgen we niets te eten?’

Matrjóna gromde wat binnensmonds. Zij bleef bij de kachel en bewoog zich niet; nu eens keek zij naar de een, dan naar de ander, en zij schudde haar hoofd. Semjón zag dat zijn vrouw niet goed te spreken was; daar was niets aan te doen; hij deed of hij het niet merkte en pakte de zwerver bij de arm.

‘Kom, vriend’, zei hij, ‘we gaan nog wat eten’.

De zwerver ging op de bank zitten.

‘Zeg, heb je soms niet gekookt?’

Toen werd Matrjóna woedend.

‘Jawel, ik heb gekookt, maar niet voor jou. Je hebt ook je verstand verdronken, zie ik. Je bent er voor een pels op uitgegaan en zonder kaftán kom je terug en dan neem je nog een naakte landloper mee. Voor jullie heb ik geen eten, dronkaards!’

‘Kom, Matrjóna, praat geen onzin. Vraag liever, wat het voor een man is...’

‘Vertel liever, waar je het geld hebt gelaten’.

Semjón stak zijn hand in de kaftán, haalde het papiergeld te voorschijn en vouwde het open.

‘Daar is het geld; Trifónow heeft me niet betaald, hij brengt het morgen, heeft hij beloofd’.

Nog bozer werd Matrjóna: hij had de pels niet gekocht, hij had hun laatste kaftán weggegeven aan een naakte kerel en hem toen nog meegenomen ook.

Zij pakte het geld van de tafel, borg het op en zei:

‘Nee, ik heb geen eten. Voor alle dronken zwervers heb ik niet genoeg’.

‘Ach, Matrjóna, houd toch je mond. Luister eerst eens naar wat we je te vertellen hebben...’

‘Ja, het is nogal prettig om naar een dronken dwaas te luisteren. Niet voor niets heb ik niet met je willen trouwen, zuiplap. Moeder heeft me linnen meegegeven, jij hebt het verdronken, je gaat er op uit om een pels te kopen, maar je verdrinkt het geld’.

Semjón wilde zijn vrouw uitleggen, dat hij maar twintig kopéken verdronken had en dat hij die man had gevonden, maar Matrjóna gaf hem geen kans een woord te zeggen, telkens viel zij hem weer in de rede. En wat er tien jaar geleden gebeurd was, wist zij nog allemaal.

Matrjóna praatte en praatte, sprong op Semjón toe en pakte hem bij zijn mouw.

‘Geef me mijn jak. Nog maar één heb ik er en zelfs dat

heb je me afgenomen en zelf aangetrokken. Geef hier, jou lelijke hond. Loop naar de duivel'.

Semjón deed het jak uit en trok de mouwen van zijn armen, zijn vrouw rukte eraan en het jak scheurde langs de naden. Matrjóna greep het jakje, wierp het over haar hoofd en ging naar de deur. Zij wilde naar buiten lopen, maar bleef weer staan; twee dingen waren er in haar hart: zij wilde haar woede luchten en zij wilde weten, wat dat toch voor een man was.

IV

Matrjóna bleef staan en zei:

'Wanneer dat een goede man was, zou hij niet naakt geweest zijn, hij heeft zelfs niet eens een hemd aan. Wanneer je wat goeds had uitgevoerd, zou je me wel zeggen, waar je die mooie kerel tegen het lijf bent gelopen'.

'Ja, dat zeg ik je al de hele tijd. Ik loop op de weg en daar bij de kapel zit de man zonder kleren en helemaal verstijfd. Het is immers geen zomer en hij had niets aan. God liet me daarlangs gaan, anders was hij zeker omgekomen. Ja, er gebeuren wonderlijke dingen! Ik hielp hem op, kleedde hem aan en nam hem mee naar huis. Kom nu tot bedaren. Het is een zonde, Matrjóna. Het zal nog slecht met ons aflopen'.

Matrjóna wilde weer gaan schelden, maar zij keek naar de zwerver en zweeg. De zwerver zat onbeweeglijk op het puntje van de bank. Zijn handen lagen op zijn knieën, zijn hoofd was gebogen en hij hield zijn ogen neergeslagen; voortdurend fronste hij zijn voorhoofd, alsof iets hem hinderde. Matrjóna zweeg en Semjón zei:

'Matrjóna, spreekt God dan niet in je?'

Matrjóna hoorde dat, zij keek nog eens naar de zwerver

en plotseling ging haar hart open. Zij ging weg van de deur, liep naar de kachel en haalde het eten te voorschijn. Zij zette een kom op tafel en schonk er kwas* in en zij legde het laatste stuk brood neer. Zij gaf een mes en twee lepels.

'Eet maar', zei ze.

Semjón trok de zwerver naar zich toe.

'Kom wat dichterbij, vriend', zei hij.

Semjón sneed het brood, brokkelde het in de kom en zij begonnen te eten. Matrjóna ging aan een hoek van de tafel zitten, steunde haar hoofd in haar hand en keek naar de zwerver.

En Matrjóna kreeg medelijden met de zwerver en haar hart werd warm voor hem. En plotseling kwam er een glans van vreugde over de zwerver; hij fronste zijn voorhoofd niet meer, sloeg zijn ogen op naar Matrjóna en glimlachte.

Zij waren klaar met eten; de vrouw ruimde alles weer weg en vroeg de zwerver toen:

'Wie ben je?'

'Ik ben niet van hier'.

'Hoe kwam je daar bij de weg?'

'Dat kan ik niet zeggen'.

'Wie heeft je beroofd?'

'God heeft me gestraft'.

'Lag je daar naakt?'

'Ja, ik lag daar naakt en was verstijfd van de kou. Semjón zag mij liggen én kreeg medelijden met me; hij trok zijn kaftán uit, deed hem mij aan en nam mij met zich mee. En hier heb jij me te eten en te drinken gegeven en je hebt medelijden met mij gehad. God zal het je belonen!'

* Een volksdrank, bereid uit meel, brood, water en zout; het is gegist en heeft een zure smaak. — *Vert.*

Matrjóna stond op, nam het oude hemd van Semjón uit de vensterbank, dat zij juist had versteld, en gaf het de zwerver; zij zocht nog een broek op en gaf hem die ook.

'Hier, ik zie dat je ook geen hemd hebt. Trek het maar aan en ga dan liggen waar je wilt, boven op de kachel of op de bank ervoor'.

De zwerver deed de kaftán uit, trok het hemd aan en ging op de kachel liggen. Matrjóna doofde het licht, nam de kaftán en kroop naast Semjón.

Matrjóna trok een stuk van de kaftán over zich heen, maar zij lag daar en kon niet slapen; voortdurend moest zij aan de zwerver denken.

Wanneer zij eraan dacht, dat hij het laatste stuk brood had opgegeten en dat er voor morgen niets meer over was, dat zij hem een hemd en een broek had gegeven, dan had zij ontzettend het land, maar wanneer zij eraan dacht hoe hij geglimlacht had, dan sprong haar hart op van vreugde.

Lange tijd kon Matrjóna niet slapen, en zij hoorde dat Semjón ook niet sliep; hij trok de kaftán wat meer over zich heen.

'Semjón!'

'Ja'.

'Jullie hebt het laatste brood opgegeten en ik heb niets meer. Ik weet niet wat wij morgen moeten doen. Ik kan wel iets aan tante Malánja vragen'.

'Komt tijd, komt raad'.

De vrouw lag stil en zweeg.

'Het lijkt wel een goede man, alleen, waarom zou hij niets van zichzelf vertellen?'

'Dat kan zeker niet'.

'Sjom!'

'Ja'.

'Wij geven wel, maar waarom geeft niemand ooit wat aan ons?'

Semjón wist niet wat hij moest zeggen. 'Hou nu je mond', zei hij. En hij draaide zich om en viel in slaap.

V

De volgende morgen werd Semjón wakker. De kinderen sliepen nog en zijn vrouw was naar de burens gegaan om brood te lenen. Alleen de zwerver van de vorige avond zat in zijn oude broek en hemd op de bank en keek naar boven. Zijn gezicht staat wat opgewekter dan de vorige dag.

En Semjón zegt:

'Wel, mijn beste! de maag vraagt om brood en het naakte lichaam om kleren. Iedereen moet eten. Wat voor vak ken je?'

'Ik kan niets'.

Semjón was verwonderd en zei:

'Als je maar wilt, kun je alles leren'.

'Alle mensen werken, en ik wil ook werken'.

'Hoe moet ik je noemen?'

'Michaïl'.

'Goed, Michájla, over jezelf vertellen wil je niet – dat is jouw zaak, maar eten moet je. Doe wat ik je zeg en ik zal je eten geven'.

'God zal het je belonen! Ik wil wel alles leren. Laat me maar zien wat ik doen moet'.

Semjón nam het spinnewiel, draaide de wol tussen zijn vingers en maakte een draad.

'Het is niet moeilijk, kijk maar...'

Michájla keek even, draaide de wol tussen zijn vingers, begreep dadelijk hoe het moest en maakte een draad.

Semjón wees hem hoe hij pek moest koken.

En ook dat begreep Michájla dadelijk. Toen liet zijn gastheer hem zien, hoe hij een pikdraad moest maken en zolen stikken, en ook dat had Michájla dadelijk begrepen.

Wat voor werk Semjón hem ook liet zien, hij wist dadelijk hoe hij het doen moest, en na drie dagen werkte hij of hij nooit iets anders had gedaan. Hij werkte zonder ophouden, at weinig, deed nu eens dit, dan dat – zweeg en keek steeds naar boven. Hij ging nooit de straat op, zei geen woord te veel, maakte geen grapjes en lachteniet.

Ze hadden alleen gezien hoe hij die eerste avond had geglimlacht, toen de vrouw het eten voor hem neer-gezet had.

VI

De ene dag volgde op de andere, de ene week op de andere, en zo ging er een jaar voorbij. Michájla woonde nog steeds bij Semjón en werkte voor hem. En er werd van Semjóns knecht verteld, dat niemand zulke sterke en mooie laarzen kon maken als hij, Michájla. En van alle kanten kwamen de mensen bij Semjón om laarzen en Semjón kon wat geld oversparen.

Op een dag in de winter zaten Semjón en Michájla samen te werken, toen er een reisslee bespannen met drie paarden en met klokjes aan het tuig voor de hut stilhield. Zij keken door het raam; de slede stond vlak voor de hut; een jonge kerel sprong van de bok en deed het portier open. Uit de slee steeg een heer in een pels. Hij stapte uit, ging naar Semjóns huis toe en liep de stoep op. Matrjóna sprong op en gooide de deur wagen-wijd open. De heer bukte zich en kwam binnen; toen hij weer recht overeind stond, raakte zijn hoofd bijna

de zoldering en een hele hoek werd door hem gevuld.

Semjón stond op, groette en verwonderde zich over die heer, nog nooit had hij zo iemand gezien. Semjón zelf was mager, Michájla was heel tenger gebouwd en Matrjóna was helemaal een lat, maar deze man kwam als uit een andere wereld: een dikke, rode kop, een nek als van een stier, een gestalte als uit ijzer gegoten.

De heer kuchte, deed zijn pels uit, ging op de bank zitten en zei:

‘Wie is de meester-schoenmaker?’

Semjón kwam naar voren en zei:

‘Ik, edele heer’.

De heer riep tegen zijn bediende:

‘Hee, Fédjka, geef dat leer eens hier!’

De bediende haastte zich naar binnen en bracht een pakje. De heer nam het en legde het op tafel.

‘Maak open’, zei hij. De bediende maakte het open.

De heer wees met zijn vinger naar het leer en zei tegen Semjón:

‘Luister eens, schoenmaker. Zie je dit leer?’

‘Jawel, edele heer’, zei hij.

‘En weet je wel, wat dat voor leer is?’

Semjón betastte het leer en zei:

‘Het is goed leer’.

‘Goed! Stomkop, zulk leer heb je nog nooit gezien! Duits leer is het, twintig roebel heeft me dat gekost’.

Semjón schrok en zei:

‘Hoe zouden wij zo iets ooit gezien hebben?’

‘Nu goed. Kun jij uit dit leer laarzen voor me maken?’

‘Ja, dat kan ik, edele heer’.

De heer riep tegen hem:

‘Dat kan ik! Begrijp je wel voor wie je ze maakt en uit wat voor leer! Maak me zulke laarzen, dat ik ze een jaar kan dragen, en zonder dat ik ze scheef loop of dat

ze stukgaan. Wanneer je het kunt, neem het leer dan en snij het, maar wanneer je het niet kunt, neem het dan niet en versnij het niet. Ik zeg je vooruit, gaan de laarzen stuk of worden ze scheef vóór het jaar om is, dan stuur ik je naar een gevangenkamp, worden ze niet scheef en zijn ze in een jaar niet stuk, dan betaal ik je tien roebel voor het hele werk'.

Semjón schrok en wist niet wat hij moest zeggen. Hij keek om naar Michájla, stootte hem met zijn elleboog aan en fluisterde:

'Moet ik het aannemen?'

Michájla knikte met zijn hoofd: 'Doe het maar', zei hij.

Semjón deed wat Michájla zei, hij nam het op zich laarzen te maken die het eerste jaar niet stuk zouden gaan of scheef zouden lopen.

De heer riep zijn bediende, liet hem zijn linkerlaars uittrekken en stak zijn been uit. 'Neem de maat!'

Semjón maakte een papiertje van tien wersjók*, streek het glad, ging op zijn knieën liggen, veegde zijn hand goed aan zijn voorschoot af, om de kous van de heer niet vuil te maken, en nam de maat. Semjón mat de zool, hij mat de hoogte van de wreef, hij wilde de kuit meten, maar toen was het papiertje niet groot genoeg. Het been was bij de kuit als een balk zo dik. 'Denk erom, dat de schacht niet te nauw wordt'. Semjón maakte een nieuw papiertje. De heer zat daar, bewoog zijn tenen in zijn kous en keek naar de mensen in de hut. Hij zag Michájla.

'Wie is dat?' vroeg hij.

'Dat is mijn meester-knecht, die de laarzen zal maken'.

'Denk erom', zei de heer tegen Michájla, 'je maakt

* Een wersjók = 4,445 cm. - Vert.

ze zo, dat ze in een jaar nog niet stuk zijn'. Ook Semjón keek om naar Michájla; hij zag dat Michájla helemaal niet naar de heer keek, maar dat hij zijn ogen op de hoek gericht hield, achter de heer, alsof hij daar iemand zag. Michájla keek voortdurend en plotseling glimlachte hij en zijn gezicht begon te stralen.

'Stommeling, grijns niet zo! Denk er liever om, dat de laarzen op tijd klaar moeten zijn'.

En Michájla zei:

'Ze zullen klaar zijn als u ze nodig hebt'.

'O, zo!'

De heer trok zijn laars aan en zijn pels, knoopte die dicht en ging naar de deur. Hij vergat te bukken en stootte zijn hoofd tegen de deurpost.

De heer vloekte, streek over zijn hoofd, stapte in de slee en reed weg.

Toen de heer was weggereden, zei Semjón:

'Wat een kerel van staal! Die sla je met een hamer nog niet dood! De deurpost heeft hij losgestoten met zijn hoofd, en het deed hem niet eens veel pijn'.

En Matrjóna zei:

'Hoe zou je anders, als je zo'n leven hebt! Zo'n reus van een man komt zelfs de dood niet halen'.

VII

En Semjón zei tegen Michájla:

'We hebben dat werk nu wel aangenomen, maar hoe moet dat ooit goed met ons aflopen? Het is kostbaar leer en de heer is een driftkop. Zouden wij ons niet vergissen? Kijk, jij hebt scherpere ogen dan ik, en je bent handiger in het maken van een model. Snij jij het leer, dan zal ik de voorschoenen maken'.

Michájla luisterde niet, hij nam het leer, spreidde het uit over de tafel, sloeg het dubbel, nam een mes en begon te snijden.

Matrjóna kwam erbij staan om te kijken hoe Michájla sneed, en zij verwonderde zich over wat Michájla maakte. Matrjóna was aan het schoenmakerswerk gewend, zij keek en zag dat Michájla geen laarzen uit het leer sneed, maar iets ronds.

Zij wilde wat zeggen, maar zij dacht bij zichzelf: – Ik weet zeker niet hoe je laarzen maakt voor een heer; Michájla weet het vast beter; ik zal hem niet storen. –

Michájla had het paar gesneden, nam een draad en begon te naaien, maar niet zoals je laarzen naait met twee draden, maar met één draad, zoals bosowikí* worden gemaakt.

Ook daarover verwonderde Matrjóna zich, maar zij wilde hem weer niet storen. En Michájla naaide maar door. Het werd tijd voor het avondeten; Semjón stond op en zag, dat Michájla uit het leer bosowikí had gemaakt.

‘O!’ schrok Semjón. – Hoe is het mogelijk, dacht hij, Michájla heeft een heel jaar gewerkt en zich nooit vergist en nu heeft hij zo iets vreselijks gedaan. Die heer heeft laarzen besteld met een wijde, omgeslagen rand en hij heeft bosowikí gemaakt zonder zolen; het leer is bedorven. Hoe moet ik dat weer in orde maken? Zulk leer vind ik nergens. –

En hij zei tegen Michájla:

‘Maar wat heb je nu gedaan, vriend? Je jaagt me de dood in. Die heer heeft immers laarzen besteld en wat heb jij nu gemaakt?’

Hij had dit nog maar nauwelijks tegen Michájla gezegd, of de ring naast de deur rammelde en er klopte

* Bosowik: schoen, die aan de blote voet wordt gedragen. – Vert.

iemand. Zij keken door het raam; daar was een ruiter, die zijn paard vastbond. Zij deden de deur open en de bediende van de heer kwam binnen.

‘Goedendag!’

‘Goedendag! Wat is er?’

‘Mevrouw stuurt me om die laarzen’

‘Wat bedoel je, om die laarzen?’

‘Ja, om die laarzen, die laarzen heeft mijnheer niet meer nodig. Mijnheer is gestorven’

‘Wat zeg je?’

‘Hij heeft zijn huis niet meer bereikt en stierf in de slee. Toen we thuiskwamen, liepen ze naar buiten om hem eruit te helpen, maar hij viel om als een zak en was al helemaal stijf; hij was dood; met moeite hebben we hem uit de slee gehaald. Mevrouw heeft mij meteen hiernaar toe gestuurd: “Zeg tegen de schoenmaker”, zei ze, “dat er een heer bij hem geweest is die laarzen heeft besteld en leer heeft gegeven; zeg nu, dat die laarzen niet meer nodig zijn en dat hij zo gauw mogelijk uit dat leer bosowikí voor de dode moet maken. En wacht tot ze klaar zijn en neem ze dan dadelijk mee”. Daar kom ik dus voor’.

Michájla nam de restjes leer van de tafel, rolde ze op, nam de afgewerkte bosowikí, sloeg ze tegen elkaar, wreef ze met zijn voorschoot op en gaf ze aan de bediende. De bediende nam de bosowikí aan.

‘Goedendag, samen! Het ga u goed!’

VIII

Er ging nog een jaar voorbij en nog één en eindelijk woonde Michájla al zes jaar bij Semjón. Hij bleef steeds dezelfde. Hij ging nooit ergens heen, zei geen woord te veel en hij had in al die tijd maar tweemaal geglimlacht: eenmaal, toen de vrouw hem avondeten had gegeven, en eenmaal, toen die heer er was. Semjón kon zijn meester-knecht niet genoeg loven en prijzen. Hij vroeg hem nooit meer waar hij vandaan kwam en vreesde maar één ding, dat Michájla weer van hen weg zou gaan.

Op een keer zaten ze thuis. Matrjóna zette de ijzeren potten in de oven, de kinderen draafden over de banken en keken door de ramen. Bij het ene raam zat Semjón te kloppen en bij het andere zette Michájla een hak aan een schoen.

Een klein jongetje sprong over de bank naar Michájla, leunde tegen zijn schouder en keek door het raam.

‘O, kijk eens, oom Michájla, die koopvrouw met die twee kleine meisjes komt vast bij ons. Kijk, één meisje is kreupel’.

Nauwelijks had het jongetje dat gezegd of Michájla legde zijn werk neer, keerde zich naar het raam om en keek naar buiten.

En Semjón was verwonderd. Michájla keek nooit naar buiten, en nu had hij zich naar het raam gebogen en keek ergens naar. Ook Semjón keek. Hij zag dat er werkelijk een vrouw op het huis toe kwam; zij was keurig gekleed en had aan iedere hand een klein meisje in een pelsjasje met een sjaltje om. De meisjes leken als twee druppels water op elkaar. Alleen het ene trok met haar linkervoetje, zij liep mank.

De vrouw liep de stoep op en ging het portaal in; zij tastte langs de deur, lichtte de klink op en deed de deur

open. Zij liet eerst de beide meisjes binnengaan en kwam toen ook zelf.

‘Goedendag, samen!’

‘Wees welkom. Wat wilt u?’

De vrouw ging bij de tafel zitten. De meisjes drukten zich tegen haar knieën; zij waren verlegen voor de mensen.

‘Zoudt u leren schoentjes voor de meisjes willen maken, voor het voorjaar?’

‘Ja, dat kan best. We hebben nog nooit zulke kleine gemaakt, maar het kan best. We kunnen ze met een rand maken en met een linnen omslag. Michájla hier is er erg knap in’.

Semjón keek naar Michájla en zag, dat hij zijn werk had neergelegd en stil naar de meisjes zat te kijken.

En Semjón verwonderde zich over Michájla. Goed, het waren aardige meisjes, zwartogig, blozend, gezond en hun pelsjes en sjaltjes waren aardig, maar toch kon Semjón niet begrijpen waarom hij zo aandachtig naar hen keek, alsof hij hen kende.

Semjón was verwonderd en hij begon een gesprek met de vrouw, terwijl hij zijn handen schoonveegde. Toen hij schoon was, nam hij zijn maat. De vrouw nam het kreupele kind op schoot en zei:

‘Neem van deze twee voetjes maar de maat en maak voor dit kreupele voetje één schoentje en voor het goede voetje drie. Ze hebben precies dezelfde voetjes. Het zijn tweelingen’.

Semjón nam de maat en vroeg naar het kreupele voetje:

‘Hoe is dat zo gekomen? Het is zo’n mooi kind. Is het ermee geboren?’

‘Nee, de moeder heeft erop gelegen’.

Matrjóna kwam wat dichterbij; ze wilde weten wie

die vrouw was en van wie de kinderen waren, en ze zei:

‘Maar ben jij dan niet hun moeder?’

‘Nee, vrouw, ik ben hun moeder niet, zelfs geen familie; het zijn aangenomen kinderen’.

‘Het zijn je eigen kinderen niet en toch voel je zoveel voor hen!’

‘Hoe zou ik niet veel voor hen voelen; ik heb hen beiden aan de borst gehad. Ik had ook een eigen kindje, maar dat heeft God weer tot zich genomen. En van hem heb ik niet zoveel gehouden als van deze twee’.

‘Van wie zijn ze dan wel?’

IX

De vrouw begon te vertellen. ‘Een jaar of zes geleden’, zei ze, ‘zijn deze kindertjes in één week wezen geworden; de vader werd dinsdags begraven en de moeder stierf vrijdags. De stakkertjes werden drie dagen na hun vaders dood geboren en hun moeder leefde geen dag meer. Mijn man en ik hadden toen een hofstede. Wij waren burens, ons erf grensde aan het hunne. Hun vader was een eigenerfde boer; hij werkte in het bos. Er is een boom op hem terechtgekomen, hij viel dwars over hem heen. Al zijn ingewanden kwamen naar buiten. Ze hadden hem nog maar net naar huis gebracht of hij was al gestorven, en zijn vrouw kreeg in diezelfde week een tweeling – deze twee meisjes. De vrouw was arm en alleen, er was geen oude moeder, geen meisje om te helpen. Heel alleen heeft zij hen ter wereld gebracht en heel alleen is zij gestorven. Ik ging ’s morgens kijken, hoe het met mijn buurvrouw was, ik liep het huisje binnen en de arme ziel was al helemaal verstijfd. En toen zij stierf, was zij op het ene meisje gevallen. Op

haar is zij gevallen en zo heeft zij toen haar voetje bezeerd. Er kwamen meer mensen; wij wasten haar, brachten alles in orde, maakten een kist en begroeven haar. Het waren allemaal vriendelijke mensen. De kleine meisjes bleven alleen achter. Waar moesten wij met hen heen? Ik was de enige van de vrouwen die een zuigeling had. Het was mijn eerste jongetje en ik voedde het juist acht weken. Ik nam hen voorlopig bij mij. De boeren kwamen bij elkaar en wikten en wogen, wat zij met hen beginnen moesten, en ze zeiden tegen mij: “Márja”, zeiden ze, “houd jij zolang die meisjes bij je, dan hebben wij nog even tijd om erover na te denken”. En ik gaf eerst de borst aan het gezonde kind, en aan dat met het bezeerde voetje gaf ik niets. Ik dacht, dat ze wel niet in leven zou blijven. Maar toen bedacht ik me waarom dit zieltje niet evengoed hier zou kunnen blijven, en ik kreeg er medelijden mee. Ik voedde het ook, en zo gaf ik mijn eigen jongetje en deze twee, aan alle drie de borst. Ik was jong en sterk en we hadden goed te eten. En God gaf me melk bij stromen. Twee voedde ik tegelijk en het derde wachtte zolang. Wanneer er één genoeg had, nam ik het derde. En God beschikte het zo, dat deze twee groot werden en dat ik mijn eigen kind begroef, toen het ruim een jaar was. En later schonk God mij geen kinderen meer. Maar het ging ons steeds beter. Wij wonen nu hier op de molen van de koopman. Wij verdienen goed en hebben een best leven. Maar kinderen hebben wij niet. Hoe zou ik dan niet van ze houden! Ze zijn me lief als het licht van mijn ogen’.

De vrouw drukte met haar ene arm het kreupele meisje tegen zich aan en met de andere hand veegde zij zich een traan van de wang.

En Matrjóna zuchtte en zei:

‘Ja, het spreekwoord is toch wel waar, dat zegt:

zonder vader en moeder kun je wel leven, maar zonder God kun je het niet'.

Zo praatten zij met elkaar, en plotseling was het of er een bliksemstraal door de hut schoot, die alles verlichtte van de hoek uit waar Michájla zat. Allen keken naar hem en zij zagen hoe Michájla daar zat met zijn handen gevouwen op zijn knieën, naar boven keek en glimlachte.

X

De vrouw ging weer weg met de kleine meisjes, ook Michájla stond op van de bank en legde zijn werk neer; hij deed zijn voorschoot af en boog voor de schoenmaker en zijn vrouw en zei:

'Vergeef me. God heeft me vergeven. Vergeven jullie mij nu ook'. En zij zagen hoe er licht uitstraalde van Michájla. En Semjón stond op, boog zich voor Michájla en zei:

'Ik zie, Michájla, dat je geen gewoon mens bent, ik zal je niet tegenhouden en ik zal je niets vragen. Vertel mij alleen dit: waarom was je, toen ik je vond en je mee naar huis nam, zo somber, en toen de vrouw je eten gaf, waarom glimlachte je toen tegen haar en was je van dat ogenblik af opgewekter? En later, toen die heer laarzen kwam bestellen, glimlachte je voor de tweede keer, en daarna was je nog opgewekter, en nu, nu die vrouw met die meisjes hier was, heb je voor de derde maal geglimlacht en nu straal je helemaal. Zeg me, Michájla, waar komt al dat licht vandaan en waarom heb je driemaal geglimlacht?'

En Michájla zei:

* 'Er schijnt licht van mij uit, omdat God mij gestraft heeft en mij nu heeft vergeven. Ik heb driemaal geglimlacht, omdat ik drie woorden Gods moest leren be-

grijpen. En nu heb ik ze leren begrijpen: het eerste heb ik begrepen, toen je vrouw medelijden met mij kreeg, toen heb ik voor het eerst geglimlacht; het tweede heb ik begrepen, toen die rijke heer laarzen kwam bestellen, daarom glimlachte ik voor de tweede keer; en nu, nu ik die kleine meisjes zag, begreep ik het laatste, het derde woord en ik glimlachte voor de derde keer'.

En Semjón zei:

'Zeg me, Michájla, waarvoor God je gestraft heeft en welke woorden Gods dat waren, opdat ik het ook weet'.

En Michájla zei:

'God heeft mij gestraft, omdat ik Hem ongehoorzaam ben geweest. Ik was een engel in de hemel en God zond mij uit om de ziel van een vrouw te halen. Ik vloog naar de aarde en zag, dat de vrouw alleen lag en ziek was, zij had juist een tweeling gekregen: twee meisjes. De meisjes lagen te trappelen naast hun moeder, maar de moeder kon hen niet aan de borst nemen. De vrouw zag me en begreep, dat God mij gezonden had om haar ziel te halen; zij begon te schreien en zei: "Engel van God! Mijn man is juist begraven; een boom in het bos heeft hem gedood. Ik heb geen zuster en geen moeder, niemand zal mijn kinderen kunnen opvoeden. Neem mijn ziel niet mee, laat mij mijn kinderen zelf verzorgen en grootbrengen. Kinderen kunnen niet leven zonder hun vader en moeder". Ik stemde toe; ik legde de moeder het ene meisje aan de borst, het andere gaf ik haar in de arm, en ik steeg weer op naar de hemel, tot God. Ik vloog tot God en ik zei: "Ik kan de ziel van die moeder niet meenemen. De vader is door een boom gedood, de vrouw heeft juist een tweeling gekregen en vroeg mij haar ziel niet mee te nemen; laat mij zelf mijn kinderen verzorgen en grootbrengen, zei ze; kinderen kunnen niet zonder hun vader en moeder leven. Ik heb

de ziel van die moeder niet meegenomen". En de Heer zei: "Ga, en haal de ziel van die moeder; en leer drie woorden begrijpen; leer begrijpen wat er is in de mensen, wat de mensen niet is gegeven en waardoor de mensen leven. Kom terug naar de hemel, wanneer je dat begrepen hebt". Ik vloog terug naar de aarde en nam de ziel van de moeder. De kinderen gleden van haar borst. Het dode lichaam viel neer in het bed, het kwam op het ene meisje terecht en bezeerde haar voetje. Ik steeg omhoog boven het dorp en wilde God de ziel brengen, maar een windvlaag greep mij, mijn vleugels knakten en vielen af, de ziel vloog alleen naar God, en ik stortte op aarde neer aan de kant van een weg'.

XI

En Semjón en Matrjóna begrepen, wie zij hadden gekleed en gevoed en wie daar onder hun dak had gewoond, en zij schreiden van vrees en geluk. En de engel zei:

'Ik lag alleen in een veld en ik was naakt. Ik kende vroeger de behoeften van de mensen niet, ik kende geen koude en geen honger, maar nu werd ik mens. Ik kreeg honger, ik verstijfde van de kou, en ik wist niet wat ik doen moest. Ik zag een kapel in het veld staan, die daar voor God was gebouwd; ik liep erheen en wilde daar schuilen. Maar de kapel was gesloten en ik kon er niet in. Toen ging ik tegen de muur zitten om beschut te zijn tegen de wind. De avond viel, ik kreeg honger, was stijf van de kou en voelde mij rampzalig. Plotseling hoorde ik iemand over de weg lopen; hij droeg laarzen en praatte in zichzelf. En ik zag het eerste sterfelijke, menselijke wezen sinds ik zelf mens geworden was; ik kreeg een

gevoel van afschuw van hem en keerde mij af. En ik hoorde hoe die mens daar in zichzelf liep te praten, hoe hij in de winter zijn lichaam tegen de vorst kon beschermen, en hoe hij zijn vrouw en kinderen te eten moest geven. En ik dacht: — Ik kom hier om van honger en kou, en zie, daar loopt een mens, die maar één gedachte heeft, hoe hij voor zijn vrouw en zichzelf een pels kan krijgen en hoe hij aan genoeg brood moet komen. Die kan mij onmogelijk helpen. — De man zag me, fronste zijn voorhoofd, werd nog vreselijker en liep voorbij. Ik was wanhopig. Plotseling hoorde ik, dat hij terugkwam. Ik keek en herkende de man niet meer; eerst had de dood op zijn gezicht gestaan, maar nu was hij vol leven en ik zag God in hem. Hij kwam op mij toe, trok mij zijn kaftán aan, nam mij mee en bracht mij naar zijn huis. Ik kwam bij zijn huis; een vrouw kwam ons tegemoet en begon te praten. De vrouw was nog vreselijker dan de man; een doodsadem kwam uit haar mond en ik kon in die stank niet ademen. Zij wilde mij de koude weer injagen, en ik wist dat zij zou sterven, wanneer zij mij wegjoeg. En plotseling herinnerde haar man haar aan God. En de vrouw veranderde. En toen zij het avondeten voor ons neerzette en naar mij keek, zag ik haar aan en de dood was van haar geweken, zij was vol leven en ik zag God in haar. En ik dacht aan het eerste woord van God: "Leer begrijpen wat er in de mensen is". En ik begreep dat er liefde is in de mensen. En ik verheugde mij dat God me nu al openbaarde wat Hij mij had beloofd, en ik glimlachte voor de eerste keer. Maar alles had ik nog niet begrepen. Ik had nog niet begrepen wat de mensen niet gegeven is en waardoor de mensen leven.

'Ik bleef bij jullie wonen; er ging een jaar voorbij en er kwam iemand die laarzen wilde hebben die in een

jaar niet stuk zouden gaan of scheef zouden worden. Ik keek naar hem en plotseling zag ik achter zijn schouders mijn makker, de Engel des Doods. Niemand behalve ik zag die engel, maar ik herkende hem en ik wist, dat hij nog voordat de zon onder zou zijn de ziel van de rijke heer zou meenemen. En ik dacht: – Deze man denkt een jaar vooruit en hij weet niet, dat hij vanavond niet meer zal leven. En ik herinnerde mij het tweede woord van God: “Leer begrijpen wat de mensen niet gegeven is”.

2. ‘Ik wist al wat er in de mensen is. Nu begreep ik wat de mensen niet is gegeven. Het is de mensen niet gegeven, te weten wat zij voor hun eigen lichaam nodig hebben. En ik glimlachte voor de tweede maal. Ik verheugde mij erover dat ik mijn makker, de engel, gezien had en ik verheugde mij erover, dat God mij Zijn tweede woord had geopenbaard.

‘Maar nog begreep ik niet alles. Ik kon nog niet begrijpen waardoor de mensen leven. En ik bleef hier en ik wachtte tot God mij ook dit laatste woord openbaren zou. En na zes jaar kwam die vrouw hier met die tweeling; ik herkende de kleine meisjes en ik hoorde hoe zij beiden in leven waren gebleven. Ik hoorde dat en dacht: – De moeder heeft mij toen om der wille van haar kinderen gesmeekt en ik heb haar geloofd. Ik dacht ook, dat het voor de kinderen niet mogelijk was zonder vader en moeder in leven te blijven, maar een vreemde vrouw heeft hen verzorgd en grootgebracht. – En toen zij de vreemde kinderen tegen zich aandrukte en schreide, zag ik de levende God in haar, en ik begreep ^J waardoor de mensen leven. En ik begreep dat God mij Zijn laatste woord had geopenbaard en mij had vergeven. En ik glimlachte voor de derde maal’.

De kleren gleden van de engel af en hij werd één en al licht, zodat geen oog hem meer kon zien, en hij sprak luider, alsof zijn stem niet uit hem kwam, maar uit de hemel. En de engel zei:

‘Ik heb begrepen dat ieder mens niet leeft doordat hij zorg draagt voor zichzelf, maar door de liefde. //

‘Het was de moeder niet gegeven te weten wat haar kinderen nodig hadden om te leven. Het was de rijke man niet gegeven te weten wat hij zelf nodig had. Het is geen mens gegeven te weten of hij ’s avonds laarzen nodig zal hebben voor een levende, of bosowikí voor een dode.

‘Ik bleef in leven, toen ik een mens was, niet doordat ik voor mijzelf zorgde, maar doordat er liefde was in een man die voorbijkwam, en in zijn vrouw, en doordat zij medelijden hadden met mij en mij liefkregen. De kleine wezen bleven in leven, niet doordat zij voor zichzelf zorgden, maar doordat er liefde was in het hart van een vreemde vrouw; zij had medelijden met hen en kreeg hen lief. De mensen leven niet, doordat zij voor zichzelf zorgen, maar doordat er liefde is in de mensen.

‘Ik wist vroeger, dat God de mensen het leven geeft en dat Hij wil, dat zij leven; nu heb ik meer begrepen.

‘Ik heb begrepen, dat God niet wil dat de mensen voor zichzelf leven, en daarom heeft Hij niet geopenbaard wat ieder voor zichzelf nodig heeft. Hij wil dat zij voor elkander leven, en daarom heeft Hij hun wel geopenbaard wat ieder van hen nodig heeft, voor zichzelf en voor alle anderen. 2.

‘Ik heb nu begrepen dat het de mensen maar lijkt, of zij door hun eigen zorg leven, maar dat zij leven door de liefde alleen. Wie in de liefde is, is in God en God is in hem, want God is liefde’. ← 3.

En de engel zong de lof van God en de hut sidderde van zijn stem. En de zoldering opende zich en er stond een vuurzuil van de aarde tot aan de hemel. En Semjón en zijn vrouw en kinderen knielden op de aarde neer. En er ontvouwden zich vleugels aan de rug van de engel en hij steeg op naar de hemel.

En toen Semjón weer tot zichzelf kwam, stond de hut er weer als altijd, en er was niemand anders dan zijn eigen gezin.

1881